

O'ZBEKISTON RESPUBLIKASI TRANZIT KORIDORLARI

Maxsutaliyev Rovshanbekning

Jahon iqtisodiyoti va diplomatiya unversiteti

Xalqaro munosabatlar fakulteti

2-bosqich talabasi

Xalqaro munosabatlar nazariyasi fanidan ilmiy maqolasi

+998 90 589 06 77

s23612500@gmail.com

Annotatsiya: *Ushbu maqolada O'zbekiston Respublikasining xalqaro tranzit koridorlaridagi muammolar va imkoniyatlar atroflicha tahlil qilingan va yechim berilgan*

Kalit so'zlar: *Tranzit, xalqaro savdo, dengiz yo'li, xalqaro tashkilotlar, hamdo'stlik.*

Mamlakatlar o'rtasidagi savdo-iqtisodiy hamkorlikni rivojlantirish, shuningdek, mintaqaviy iqtisodiy integratsiyani mustahkamlashda xalqaro transport koridorlari muhim ahamiyatga ega.

O'zbekiston Respublikasining xalqaro tranzit yo'laklari mintaqaviy va global savdoni rag'batlantirish, shuningdek, iqtisodiy o'sish va rivojlanish imkoniyatlarini yaratishda muhim rol o'ynaydi. Shu bilan birga, ushbu tranzit yo'laklarining imkoniyatlarini to'liq ro'yobga chiqarish uchun hal qilinishi kerak bo'lgan qator muammolar va imkoniyatlar ham mavjud.

O'zbekistonda xalqaro tranzit yo'laklari oldida turgan asosiy muammolardan biri bu avtomobillar, temir yo'llar, portlar kabi zamonaviy infratuzilmaning yo'qligidir. Bu yuklarni tashishda kechikishlar va samarasizlikka, shuningdek, yuk jo'natuvchilar va transport kompaniyalari xarajatlarining oshishiga olib kelishi mumkin. Bundan tashqari, chegarani kesib o'tish tartib-qoidalarini uzoq va byurokratik bo'lishi mumkin, bu esa tovarlar harakatini yanada sekinlashtirishi va xarajatlarni oshirishi mumkin.

O'zbekistonda xalqaro tranzit yo'laklari oldida turgan yana bir muammo turli manfaatdor tomonlar, jumladan, davlat idoralari, transport kompaniyalari va xalqaro tashkilotlar o'rtasida muvofiqlashtirish va hamkorlikning yo'qligidir. Bu esa ushbu tranzit yo'laklarining imkoniyatlaridan to'liq foydalana olmaydigan parchalangan va samarasiz tizimga olib kelishi mumkin.

Bunday qiyinchiliklarga qaramay, O'zbekistonda xalqaro tranzit yo'laklarini takomillashtirish va kengaytirish uchun qator imkoniyatlar ham mavjud. Masalan, O'zbekiston strategik jihatdan Yevropa va Osiyo o'rtasidagi asosiy savdo yo'llari chorrahasida joylashgan bo'lib, bu savdo va investitsiyalarni kengaytirish imkoniyatlarini taqdim etadi. Bundan tashqari, so'nggi yillarda mamlakat biznes va sarmoyaviy muhitni yaxshilash borasida sezilarli yutuqlarga erishdi, bu esa ko'proq xorijiy investitsiyalarni jalb etish va iqtisodiy o'sish uchun yangi imkoniyatlar yaratish imkonini beradi.

O'zbekistonda xalqaro tranzit yo'laklari salohiyatini to'liq ro'yobga chiqarish uchun ushbu yo'laklar taqdim etayotgan muammolarni hal qilish va imkoniyatlardan foydalanish

muhim ahamiyatga ega. Bunga infratuzilmaga investitsiyalar, tartibga solish islohotlari va manfaatdor tomonlar o'rtasida yanada ko'proq muvofiqlashtirish va hamkorlik qilish orqali erishish mumkin. Bu orqali O'zbekiston mintaqaviy va jahon savdosida asosiy ishtirokchiga aylanib, o'z fuqarolari manfaati yo'lida iqtisodiy o'sish va rivojlanishni ta'minlay oladi. Yana bir muammolardan biri infratuzilma. Ya'ni O'zbekiston tranzit infratuzilmasi xalqaro savdo va transportning ortib borayotgan talabini qondirish uchun katta sarmoya va modernizatsiyaga muhtoj.

Bundan tashqari xavfsizlik, bojxona tartib-qoidalarini va transchegaraviy muvofiqlashtirish muammolari ham mavjud. O'zbekiston tranzit yo'laklari xavfsizlikka oid xavf-xatarlarga, jumladan, terrorizm, narkotik moddalarning noqonuniy savdosi va kontrabandasiga nisbatan zaifdir. O'zbekistonda bojxona rasmiylashtiruv jarayonlari murakkab va ko'p vaqt talab qiluvchi bo'lishi mumkin. Bu yuk jo'natuvchilar va transport kompaniyalari uchun kechikishlar va qo'shimcha xarajatlarga olib keladi. Turli mamlakatlar va tranzit yo'laklari o'ratsida muvofiqlashtirishning yo'qligi samarasiz va oldindan aytib bo'lmaydigan tranzit vaqtlar va xarajatlarga olib kelishi mumkin.

Imkoniyatlari haqida to'xtaladigan bo'lsak, asosiy o'rinda geografik joylashuvi. Ya'ni O'zbekistonning bir qancha xalqaro tranzit yo'laklari bo'ylab strategik joylashuvi savdo va iqtisodiy o'sishni oshirish uchun imkoniyatlar yaratadi. O'zbekiston Xitoy, Markaziy Osiyo va Yaqin Sharqni bog'lovchi mintaqaning asosiy tranzit markaziga aylanish salohiyatiga ham ega.

Iqtisodiyotni diversifikatsiya qilish. Bunda O'zbekiston tranzit infratuzilmasiga sarmoya kiritish orqali iqtisodiyotni diversifikatsiya qilish, yangi ish o'rinlari va biznes imkoniyatlarini yaratishi mumkin.

Savdoni osonlashtirish. Bojxona tartib-qoidalarini soddalashtirish va transchegaraviy muvofiqlashtirishni yaxshilash savdo to'siqlarini kamaytirishga, samaradorlik va raqobatbardoshlikni oshirishga yordam beradi.

O'zbekiston Respublikasi tranzit yo'laklarni rivojlantirishda xalqaro tashkilotlar muhim o'rin tutadi. Ushbu tashkilotlar infratuzilmani, me'yoriy-huquqiy bazani yaxshilash va savdoni osonlashtirish choralari ko'rish uchun O'zbekiston hukumati va xususiy sektoriga texnik yordam, moliyalashtirish va siyosiy maslahatlar beradi. 1995-yildan buyon O'zbekistonning transport infratuzilmasini rivojlantirishda faol ishtirok etib kelayotgan Osiyo taraqqiyot banki (OTB) shunday tashkilotlardan biridir. OTB O'zbekistonda ko'plab loyihalarni, jumladan, avtomobil yo'llari, temir yo'llar va aeroportlar qurilishi, shuningdek, modernizatsiyani moliyalashtirgan mavjud infratuzilma. OTB, shuningdek, O'zbekiston hukumatiga bojxona tartib-qoidalarini va chegaralarni boshqarish kabi savdoni osonlashtirish choralari ishlab chiqishda texnik yordam ko'rsatdi.

Jahon banki O'zbekistonning transport sohasini qo'llab-quvvatlagan yana bir tashkilotdir. 2018-yilda Jahon banki O'zbekiston poytaxti Toshkentni qo'shni Qirg'iziston davlati bilan bog'lovchi M39 avtomobil yo'lini rekonstruksiya qilishni moliyalashtirish uchun 105 million dollar miqdorida kredit ajratishni ma'qulladi. Loyiha avtomagistralning xavfsizligi va samaradorligini oshirish, transport xarajatlarini kamaytirish va mintaqaviy aloqani rivojlantirishga qaratilgan.

Yevropa tiklanish va taraqqiyot banki (YTTB) O'zbekistonning transport sohasi bilan ham shug'ullanadi. 2020-yilda YeTTB "O'zbekiston temir yo'llari" davlat temir yo'l kompaniyasiga yangi lokomotivlar sotib olishni moliyalashtirish va mavjud infratuzilmani modernizatsiya qilish uchun 200 million dollar miqdorida kredit ajratdi. Ushbu loyiha mamlakat tranzit yo'laklarining muhim qismi bo'lgan O'zbekiston temir yo'llari tarmog'ining samaradorligi va ishonchliligini oshirishga qaratilgan.

O'zbekiston ushbu ko'p tomonlama tashkilotlardan tashqari transport sohasini rivojlantirish bo'yicha turli mintaqaviy va xalqaro tashkilotlar bilan ham shartnomalar imzolagan. Masalan, O'zbekiston Markaziy Osiyo mintaqaviy iqtisodiy hamkorligi (CAREC) dasturining a'zosi bo'lib, uning maqsadi mintaqaviy aloqalarni yaxshilash va a'zo davlatlar o'rtasida savdoni rivojlantirishdir.

Xalqaro tashkilotlar moliyaviy va texnik yordam ko'rsatish, siyosiy islohotlarni ilgari surish va mintaqaviy hamkorlikka ko'maklashish orqali O'zbekiston tranzit yo'laklarini rivojlantirishda muhim rol o'ynaydi.

Umuman olganda, O'zbekistonning xalqaro tranzit yo'laklari iqtisodiy o'sish va rivojlanish uchun katta salohiyatga ega, ammo qiyinchiliklarni yengib o'tish va imkoniyatlardan to'liq foydalanish uchun katta investitsiyalar va yaxshilanishlarni talab qiladi.

Osiyo va Yevropa o'rtasidagi yuk tashish hajmining ortishi fonida xalqaro transport koridorlari, jumladan multimodal yo'laklarning o'tkazish qobiliyatini oshirish va faoliyatini barqarorlashtirish vazifasi bugungi kunda tobora dolzarb bo'lib bormoqda.

Yangi O'zbekistonning taraqqiyot Strategiyasida mamlakatimiz tranzit imkoniyatlarini oshirish, tashqi savdo yuklarini tashish uchun "yashil yo'laklar" yaratish hamda tranzit yuk tashish hajmini oshirish ustivor yo'nalishlardan biri sifatida belgilangan.

O'zbekiston Respublikasi tashqi iqtisodiy aloqalarini faol rivojlanib borishi ko'p hollarda tashqi savdo yuk tashish tizimini rivojlantirish borasida butun Markaziy Osiyo to'qnashadigan mavjud muammolar hal etilishiga bog'liq. Akademik V.Bartold qayd etganidek: „Turkiston kelajagi u jahon savdosida qaysi o'ringa ega bo'lishiga bog'liq. Turkistonning savdoga oid mohiyati quruqlikdagi hamda dengiz savdosi mohiyatini qayta tiklovchi temir yo'llari rivojlanishiga bog'liq“.

SSSR inqirozga uchraganidan so'ng dengizga chiqishga ega bo'lmagan davlatlar soni 29 taga yetdi va O'zbekiston Respublikasi bunda alohida o'rin tutadi. Chunki u dunyo okeanidan kamida ikkita davlat hududi bilan ajratilgan jahondagi ikkita davlatlardan biri hisoblanadi.

Mustaqil bo'lishdan avval O'zbekiston o'z tashqi iqtisodiy aloqalarini quyidagi uchta dengiz porti – Ilichevskdagi (Qora dengizga chiqish), Sank-Peterburgdagi (Boltiq dengiziga chiqish) va Vladivostokdagi (Uzoq Sharq portlariga chiqish) portlari orqali amalga oshirishi mumkin edi. Respublikadan ushbu portlargacha bo'lgan masofa 3000, 4300 va 8000 km ni tashkil etib, yuk tashish qiymati oshib ketar edi. Biroq, mamlakatning mustaqil rivojlanib borishi yillar davomida davlat rahbariyatining maqsadga yo'naltirilgan siyosati sharofati bilan ushbu yo'nalishdagi holat tubdan o'zgardi. Tashqi savdo yuklarini tashish uchun muqobil transport yo'laklarini izlash va ulardan samarali foydalanish bo'yicha O'zbekiston

Respublikasi hukumatining faol chora-tadbirlari hamda mutasaddi vazirlik va idoralarning muvofiqlashtirilgan ishi natijasida xalqaro transport yo`laklari tarmog`i tashkil etilib va takomillashtirilib borilmoqda.

FOYDALANILGAN MA'LUMOTLAR:

1. <https://www.eurasian-research.org/publication/transport-strategy-of-uzbekistan-current-developments/>
2. <https://uzsm.uz/uz/investorlar-diqqatiga/transport-corridors/>
3. <https://www.mintrans.uz/news/ozbekiston-shimol-zhanub-jonalishi-bojlab-yangi-multimodal-transport-jolagini-tashkil-etmoqchi>
4. <http://kg.kabar.kg/news/maga-bailyktyn-keregi-zhok-prezident-sadyr-zhaparovdun-kezektegi-maegi/>
5. <https://www.amerikaovozi.com/a/6749262.html>
6. https://uz.m.wikipedia.org/wiki/Zangazur_yo%E2%80%99lagi